

Владан ПЕТРОВ*
Правни факултет
Универзитет у Београду

УДК 342.4(497.11)
DOI: 10.5937/adpn2502149P

ОДГОВОРНОСТ, ДИЈАЛОГ И ВЛАДА ШИРЕГ ДРУШТВЕНОГ ПОВЕРЕЊА**

У (за)уставном времену у којем живимо, у којем овештале политичке форме и класични политички механизми као да су исцрпени, нашли смо се пред уставноправном ситуацијом коју савремена политичка сцена Србије није имала прилике да види. Председник Владе поднео је оставку. Устав (чл. 128. ст. 3) предвиђа да мандат Влади пре истека времена на које је изабрана, између осталог, престаје оставком председника Владе. Њој престаје мандат даном констатације оставке председника Владе на првој наредној седници Народне скупштине. Од тог момента Влада може вршити само текуће послове, али може доносити и прописе „ако је њихово доношење везано за законски рок или то налажу потребе државе, интереси одбране или природна, привредна или техничка несрећа“ (тзв. техничка влада). Констатације оставке није, како се некад лаички каже, усвајање оставке, него њено формално примање к знању од стране Скупштине која је ту владу и изабрала.

Влада у сваком парламентарном систему, а наш систем је, у основи, парламентарни, мора уживати подршку парламента као највишег представничког органа. Негирати једноставну истину која каже да једна влада може бити само парламентарна да би била легална и легитимна не само да подразумева повреду уставног начела народне (грађанске) суверености (чл. 2. Устава), основног постулата представничке демократије, него и целокупног уставног поретка. Према томе, влада мора произлазити из парламента, а кандидата за мандатара мора да покуша

* Аутор је редовни професор на Правном факултету Универзитета у Београду и судија Уставног суда Републике Србије. Електронска адреса аутора: vpetrov@ius.bg.ac.rs. ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2674-5819>.

** Текст је изворно објављени у дневном листу Политика: „Одговорност, дијалог и влада ширег друштвеног поверења“ (31.1.2025).

да „пронађе“ председник Републике, не зато што он има уставно право на то него зато што му Устав тако „наређује“: „Када Народна скупштина констатује оставку председника Владе, председник Републике је дужан да покрене поступак за избор нове Владе. Ако Народна скупштина не изабере нову Владу у року од 30 дана од дана констатације оставке председника Владе, председник Републике је дужан да распусти Народну скупштину и распише изборе“ (чл. 132. ст. 5).

Наиме, председник Републике има обавезу да одмах после констатовања оставке Владе у Скупштини, позове на тзв. председничке консултације (израз јесте обичајни, али су радње у вези с тим правно обавезне, јер Устав у чл. 112. каже да председник Републике, између осталог, „предлаже Народној скупштини кандидата за председника Владе, пошто саслуша мишљење представника изабраних изборних листа“, не ограничавајући то само на ситуацију непосредно после окончаних парламентарних избора). Уставна обавеза председника Републике повлачи за собом и уставну обавезу представника изабраних изборних листа са последњих парламентарних избора да се на те консултације одазову. То што раније поједини представници опозиције нису чинили, (за)уставно је време да учине. Кад грађани, а нарочито студенти у протестима, буду тако нешто видели, а уверили су нас да све пажљиво анализирају, онда ће моћи да кажу да је направљен један мали, али значајан корак ка институционалном друштвеном дијалогу. Замолио бих и представнике парламентарне опозиције (колико год да је она нејединствена; уосталом, ко каже да мора бити јединствена?) да се овог пута не изговарају неповерењем у председника Републике, јер минимум поверења настаје разговором и дијалогом који више у Србији не сме бити изговорена реч која никог не обавезује. Од почетка сам студенте у протестима разумео само у једном (у њиховим свим захтевима не баш): тражи се одговорност. Без индивидуалне и институционалне одговорности не можемо у Србију будућности.

Разговори председника Републике са људима у странци којој припада, са својим коалиционим партнерима, сами по себи, неће довести Владу ширег друштвеног поверења. Није реч само о „влади изборног поверења“ (коју код нас промовише Владимир Павићевић), јер ниједна влада, ма колико орочена, не може и не сме да се бави само бољим изборним условима. Она мора обављати у пуном капацитету све Уставом и законом поверене послове. Зато би одговорни институционални политички чиниоци и они који су можда почели да схватају да је демократски пут једино онај најтежи, „ход кроз институције“

(Драгољуб Мићуновић) требало да се укључе у институционални дијалог који треба да „модерира“ председник Републике, који је за то Уставом овлашћен (и обавезан).

Скупштина по Уставу „чека“ 30 дана од дана констатације оставке у Скупштини, што значи да од данашњег дана има и више времена да се овај дијалог организује. Наравно, председник Републике би могао, и без дијалога, да предложи „свог“ кандидата за председника Владе и он би, под условом да се створе услови за одржавање Скупштине, могао бити изабран већином коју има владајућа коалиција. Ипак, чини се да то није решење уставне кризе, која је потврђена подношењем оставке актуелног председника Владе.

Друга уставна могућност је да Скупштина не добије предлог за мандатара у ком случају се по сили Устава распушта истеком 30 дана од констатације оставке. Овај сценарио би био уставна неминовност. Србија би морала да иде на изборе зато што Устав тако налаже, иако се чини да Србија изборе нити жели нити су јој потребни нити је, у сваком смислу, спремна за изборе који ће донети било какав квалитативни новум.

Опцију са експертском владом, која би била цела састављена од експерата, сматрам неодговарајућим решењем. Изнећу само два разлога. Прво, влада је, по својој природи, политичко тело. Сва од експерата, она би могла да се претвори у један научно-стручни, евентуално дебатни клуб и највероватније да би изгубила политичко-кохезивну супстанцу која је неопходна у уставном систему у којем Влада мора да одлучује. Ако се тај квалитет Владе до сада није довољно истицао, тек ће са експертима сасвим нестати. Друго, експерти који би ушли у Владу, без политичке, па и страначке, подршке и инфраструктуре, нашли би се у једном њима непознатом свету, у којем чак и најинтелигентнији морају добити време да се снађу и да направе тим људи од поверења. Не може један уредник научног часописа да „пребаци“ своју редакцију у министарство, нити може професор своје асистенте или студенте.

Стога бих препоручио да се покуша са формирањем владе ширег друштвеног поверења, односно владе најширег могућег друштвеног консензуса у овом тренутку. Таква влада би требало да буде изгласана у нашој Скупштини већом већином од ове коју има актуелна владајућа коалиција. Окосница ове владе би свакако била владајућа коалиција, са неким истим и искусним, и неким другим, али такође политички профилисаним људима. Поред њих у владу би ушли, у извесном броју,

и људи из парламентарне и ванпарламентарне опозиције који су спремни макар да за почетак седну за исти сто. Не искључујем могућност да у Владу уђе и неки истакнути појединац из ванинституционалног политичког и јавног живота. Та влада би свакако била „орочена“, али би трајала макар до нових редовних, или скоро па редовних, избора и један од њених главних задатака била би промоција институционалног друштвеног дијалога. Кад се та идеја у нашем политичком друштву мало више запати, лакше ћемо решити „изборне техникалије“, јер ћемо полако враћати поверење у институције које ниједан правни пропис, ниједан правни или било који други експерт и ниједан, ма колико моћан, појединац не може сам да прогласи. У будућем политичком животу и на глобалном нивоу, снажни лидери имаће кључну улогу, али не сами, него заједно са својим способним тимом.

Ако је опција са владом ширег друштвеног поверења преамбициозна у овом тренутку, мислим да ће за наше друштво бити лековито да сви релевантни политички фактори макар покушају да је у уставном року формирају. Након неуспелог покушаја, остаће резултати институционалног труда и то ће већ почети да мења атмосферу пред ванредне парламентарне изборе, који ће тада морати да уследе. Они који су учествовали у демократском институционалном покушају, уверен сам, биће адекватно награђени од народа на изборима, а они који су се одали потпуној деструкцији, сами ће себе одстранити из политичког живота. Верујем да би и студенти, ако би се у том правцу одвијале радње за успостављање ширег институционалног дијалога, донели одлуку да се врате својим стратешки приоритетним радним обавезама уз свест да су највише допринели да се подстакне одговоран институционални дијалог као залог снажније демократије и владавине права у Србији будућности.